

Анісімова А. В., аспірантка, викладач кафедри теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ФІЛОСОФСЬКЕ І СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ПІДГРУНТЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ТЕОРІЇ ЧИТАЦЬКОГО ВІДГУКУ

У статті проаналізовано засадничі принципи американської теорії читацького відгуку, з'ясовано філософські, політичні, соціокультурні чинники її зародження та розвитку. Виявлено тісний зв'язок засадничих принципів філософії прагматизму Ч. С. Пірса, В. Джемса, Дж. Дьюї та транзакційної теорії Л. М. Розенблатт, структуралістського підходу Дж. Калмера, рецептивної естетики Г. Р. Яуса, поняття «інтерпретаційних спільнот» С. Фіша та інших у межах теорії читацького відгуку. Окреслено історичні, соціальні, культурні, політичні чинники, завдяки яким наприкінці 1960-х років виникла теорія читацького відгуку.

Ключові слова: *філософія прагматизму, теорія читацького відгуку, літературознавство США, філософські та соціокультурні чинники.*

Одна із небагатьох сучасних дослідників рецептивної естетики та критики в Україні О. В. Червінська стверджує, що історична реальність є важливим орієнтиром при визначенні стильових векторів і спонукає до визнання слушності того, що «значення літературного тексту, як і художнього зразка якогось іншого виду мистецтва, так само невичерпне, як і значення будь-якого іншого предмета взагалі» [8, 19]. М. Зубрицька у книзі «Homo legens: читання як соціокультурний феномен» (2004 р.) зазначає, що: «попри виразно інтегрально-міждисциплінарний характер усіх теорій читача та читання, досі немає синтетичних досліджень, які водночас простежували б їхню генезу, джерела та визначальні лінії розвитку <...> і зосереджували увагу на <...> вивченні пограничних ареалів суміжності дискурсу *homo legens* з усіма сферами гуманітарного знання: лінгвістикою, філософією, естетикою, реторикою, етикою, антро-

пологією, історією інтелектуальних ідей тощо» [2, 8]. Ми згодні з думкою авторки про те, що всі теорії читача та читання мали «виразну національну специфіку», а зокрема американські, які «розвивались у гравітаційному полі нової критики, аналітичної філософії, а згодом і деконструктивізму» [2, 8]. Враховуючи вищезазначене, і те, що більшість літературознавців, досліджуючи генезу теорії читачького відгуку (Reader-Response Theory), вивчають переважно літературознавчий контекст (Джейн Томпкінс [15], Тодд Ф. Девіс і Кеннет Вомак [12] та ін.), **метою** нашої статті є саме з'ясування малодослідженого філософського та соціокультурного підґрунтя американської теорії читачького відгуку в контексті культури ХХ ст. Для досягнення мети поставлено **завдання**: по-перше, з'ясувати філософське підґрунтя американської теорії читачького відгуку (*dali* – ТЧВ), яка сягає своїм корінням, на нашу думку, початку ХХ ст. і формується у філософії прагматизму, по-друге, виявити, які саме ідеї були запозичені представниками ТЧВ, по-третє, окреслити історичні, соціальні, культурні, політичні, філологічні й літературно-критичні чинники, завдяки яким ця «читачеорієнтована» (reader-oriented) теорія сформувалась наприкінці 1960-х рр.

У книзі Рода Вільяма Гортон і Герберта В. Едвардза «Підґрунтя американської літературної думки» (1974 р.) зазначено, що «наш (американський. — Л. А.) розвиток як нації був з самого початку свідомою адаптацією європейських культурних зразків до цивілізації фронтиру» [14, 1]. Проте після громадянської війни у США відбулися суттєві зміни у свідомості американців щодо усвідомлення себе як самодостатньої нації з власним світоглядом, звичаями та традиціями. Американці поступово позбувалися «комплексу меншовартості» і «європоцентризму» в науці та культурі й почали вибудовувати власні концепції відповідно до вимог і потреб своєї країни. «Громадянська війна залишається поворотною точкою в американській історії» [9, 1803] — стверджують автори багатотомника «Американська література: творці і творіння» К. Брукс, Р. В. Льюїс та Р. П. Воррен, представники «нової критики» англо-американського літературно-критичного напрямку. Власне, загалом проти гегемонії цієї формалістичної школи й виступили представники ТЧВ наприкінці 1960-х років, стверджуючи, що вона не відповідає запитам і вимогам часу, а найбухливіші реакції викликало есе Вільяма К. Вімсетта та Монро С. Бердслі «Афективна похибка» (Affective fallacy) (1954 р.), котре прояснювало переконання «нових критиків» про недопустимість врахування почуттів при аналізі художнього твору як самодостатньої сутності.

У літературознавстві США початку другої половини ХХ ст., з одного боку, ще продовжувалося панування формалістського підходу

«нової критики», розвитку структуралізму та захоплення марксизмом, фрейдизмом, а з іншого — розпочався пошук нових підходів до аналізу та інтерпретації художніх текстів, що використовував здобутки як американських, так і європейських науковців. Рецептивна естетика і критика стали об'єктами досліджень широкого кола науковців як у Європі (переважно у Німеччині), так і в США. За нашим переконанням, ТЧВ є самодостатнім явищем у всесвітньому літературознавстві з автентичною генезою, а не відгалуженням більш знаної в Україні Констанцької школи рецептивної естетики В. Ізера, Г. Р. Яуса, як, наприклад, стверджує Ю. І. Ковалів (рецептивна критика/теорія читацького відгуку «сформована на основі рецептивної естетики, представником якої є В. Ізер, Г. Р. Яусс, Р. Варнінг, М. Ріфаттер» [4, 319]), російський дослідник А. С. Козлов («літературоведение США стало активно впитывать в себя идеи так называемой “рецептивной” критики или “критики читательских реакций”». Эта школа критики наибольшее распространение получила в Германии. Ее яркими представителями являются В. Изер, Г. Яусс, Р. Варнинг» [3, 245]) та у вступі до антології «Современная литературная теория» 2004 р. укладачка І. В. Кабанова («результатом их усилий (Г. Р. Яуса і В. Ізера. — Л. А.) стало укоренение в литературной теории рецептивной эстетики, ... которая под названием “критика с позиций читателя” (reader-response criticism) дала ростки и в англоязычном мире).

Філософське підґрунтя теорії читацького відгуку. Без осягнення глибин певного явища, його філософського підґрунтя, повноцінне наукове дослідження просто неможливе. Наведемо слова академіка В. І. Вернадського: «Філософія завжди містить зародки, інколи навіть передбачає цілі галузі майбутнього розвитку науки... В історії розвитку наукової думки можна ясно і точно прослідкувати значення філософії як коріння і життєвої атмосфери наукових пошуків» [1, 54]. Також, на думку відомого неопрагматика Річарда Рорті (1931—2007), якого називають «одним з найоригінальніших і найважливіших філософів сьогодення» [16], теорія літератури є «місцем, в якому знаходять спільну мову література і філософія», а прагматизм вартий переосмислення і застосування у сучасному літературознавстві.

Певні зародки критики, зорієнтованої на читача, можна простежити ще в філософії трансценденталізму ХІХ ст. «Той є хорошим читачем, котрий створює хорошу книгу», — казав американський есеїст, поет та засновник цієї філософії Ральф Волдо Емерсон (1803—1882), автор ідеї «довіри до себе». Але все ж поштовхом до зародження і формування теорії читацького відгуку стала саме філософія американців-прагматиків Ч. С. Пірса, В. Джемса та Дж. Дьюї. Учениця останнього й уважає

читачка В. Джемса, педагог, науковець, філософ та «піонерка теорії читацького відгуку» [13, 1057] Луїза Мішель Розенблатт (1904–2005) ще в 1938 р. опублікувала книгу «Література як дослідження», в якій простежується планомірне, всебічне, вдумливе застосування теорії прагматизму у практичній діяльності, а саме, на уроках літератури. Підтвердженням наших думок про першочергове значення саме філософії прагматизму для її теорії є цитата з інтерв'ю із Л. М. Розенблатт 14.03.1999 р.: «Я стала відомою як представниця застосовування філософії прагматизму до естетики. Коли я викладала у коледжі Барнард Колумбійського університету у 30-ті роки, Джон Дьюї тоді ще працював там професором з філософії. Я таки зустріла його і врешті стала однією з найперших членів організації з назвою «Конференція з методів у філософії та науці», яку він та інші філософи започаткували... Доробки Чарльза Сандерса Пірса, як і Джона Дьюї, і Вільяма Джемса, були особливо важливими для моєї теорії». Саме філософія прагматизму стала фундаментом для розвитку «транзакційної» (заснованій на взаємодії, взаємозбагаченні тексту і читача) теорії Л. М. Розенблатт у літературознавстві, проте сам термін «транзакція» був запозичений з праці Дж. Дьюї та А. Ф. Бентлі «Knowing and the Known» значно пізніше, у 1949 р. Ідеї цієї дослідниці, у свою чергу, мали великий вплив на багатьох представників теорії читацького відгуку 1960–1970-х рр.

Згідно з класичним визначенням, філософія є особливим теоретичним світоглядом, заснованим на розумі. На межі ХІХ–ХХ ст. цей постулат, як єдино вірний, був спростований з появою у Сполучених Штатах Америки нового філософського напрямку – прагматизму. Р. В. Гортон і Г. В. Едвардз стверджують, що «пересічний американець був прагматистом задовго до того, як Джемс і Дьюї вжили цей термін, хоча він заперечував би їхній натуралізм як нехороший» [14, 183]. Відтоді практично-прагматична парадигма на довгі роки стала пануючою у цій країні. Прагматизм – автентичне та оригінальне творіння молодій державі і американського суспільства, що якнайкраще підходив для закладення основ та сприяння зростанню політичної і економічної потужності США. Основою філософії прагматизму є ідея про першочергову цінність практичного життєвого досвіду для кожної людини. Саме тема «діяльність – людина – успіх» притаманна усім представникам філософії прагматизму. І від цієї схеми походять способи розв'язання усіх проблем. У прагматизмі «тільки ті питання, які можуть так чи інакше мати практичне значення для людини, заслуговують уваги. Філософія повинна мати справу не з абстракціями, а з “людськими проблемами”; її необхідно перетворити у відповідність з тим, що вигідно для нашого життя» [5, 35]. «У прагматизмі знайшли відоб-

раження характерні для американського способу життя цінності прагматизму і “здорового глузду”, а також такі спільні для будь-якого розвиненого підприємництва риси, як активне освоєння світу, творчий пошук, орієнтація на успіх тощо» [6, 4]. Розвиток прагматизму збігається з посиленням політичної, економічної та військової могутності США у світі. До того ж попередній період існування молодого держави не вирізнявся появою оригінальних, автентичних, прилаштованих, власне, до її потреб, філософських течій, а запозичені були не здатні розв’язати найважливіші проблеми та потреби суспільства через абстрактність і споглядальність принципів. На противагу традиціям попередньої філософії прагматизм заявив про її «реконструкцію» та оголосив нову течію основним методом розв’язання накопичених проблем, «які постають перед людством у різних життєвих (“проблематичних”) ситуаціях, у процесі їх практичної діяльності, що протікає у безперервно мінливому світі» [7, 521].

Джон Дьюї (1859–1952) – найвпливовіший з усіх представників американського прагматизму, який для американців був і залишається найвпливовішим філософським авторитетом, є найбільш цитованим представниками ТЧВ філософом-прагматиком (цитовання та посилання на праці Дж. Дьюї знаходимо у Л. М. Розенблатт, Н. Голланда, У. Б. Майклза та ін.). Цікавим фактом є те, що Г. Р. Яус називає Дж. Дьюї своїм попередником [9, 20] і зазначає вагомий вплив його книги «Мистецтво як досвід» (1934 р.) на процес побудови власної естетичної теорії. Досвід як основне поняття філософії у Дж. Дьюї охоплює весь спектр людського життя і діяльності, для нього все є досвідом, і досвід є усім, цим він позиціонує себе прихильником емпіризму у найширшому значенні цього слова. В. Джемс взагалі називав свою філософію «радикальним емпіризмом». Далі Дж. Дьюї ще більше розширює межі поняття досвіду, включаючи в нього художній, соціальний і культурний аспекти. Як відомо, Дж. Дьюї постійно цікавився освітою, а з 1894 р. включив педагогіку до числа предметів, які сам викладав. Можна стверджувати, що основний вплив його ідеї справили саме в галузі освіти, спочатку у США, а потім і в багатьох країнах світу.

Наступним важливим поняттям, яке запозичили представники ТЧВ у прагматизму, є поняття множинності істини. Для Дж. Дьюї, як і В. Джемса, «не існувало Істини (Truth), а були істини (truths), кожна з яких перевірялась на її валідність шляхом диференціації відповідно до кожної конкретної ситуації» [14, 182].

Луїза М. Розенблатт ще в 1930-х роках вперше звернула увагу на читача як активного співучасника у процесі читання з метою виправлення нерівного розподілу ролей у стосунках текст—читач, закладеного фор-

малізмом. А в 1960-х роках, під тиском заперечення самого факту існування бінарної опозиції «суб'єкт—об'єкт», від якої, власне, і залежав привілей читача щодо тексту, теоретики читацького відгуку взялися описувати акт інтерпретації як процес комунікації (інтерації, транзакції), під час якої частково стиралася відмінність між текстом і читачем.

Засновник як прагматизму, так і семіотики, Ч. С. Пірс вважав, що припущення стають істиною, якщо вони протягом тривалого часу доводять свою корисність для конкретної особи. Проте він не був згоден з тим, що одне і те ж твердження може бути істинним для однієї людини і хибним для іншої. Він вимагав прив'язувати теоретичні твердження до практичної верифікації (тобто до перевірки), а не до нагальних завдань і потреб. За Ч. С. Пірсом, істина є кінцевий (а не будь-який проміжний) результат дослідження якоїсь спільноти (зазвичай наукової). Поняття про «інтерпретаційні спільноти» та «інтерпретаційні конвенції» у другій половині ХХ ст. розвивали такі літературознавці, як Стенлі Ю. Фіш, Стівен Мелю, Джонатан Каллер. Слід зазначити, що Л. М. Розенблатт була однією із перших, хто приєднався до руху, який Р. Якобсон називав «революційною доктриною інтерпретанта» Ч. С. Пірса (інтерпретант — це певна ідея, яка є посередником між символом і його референтом; це частина знаку, елемент взаємозв'язку значень). Ч. С. Пірс наголошував, що інтерпретація має бути логічно побудованою, а не просто психологічним додатком до аналізу. У семіотиці Ч. С. Пірса взаємозв'язок значень є тризначним (у Ф. де Соссюра, до речі, двозначний: означник-означуване, і інтерпретація вбачається заснованою на психології). У працях Л. М. Розенблатт (особливо в есе «Транзакційна теорія: проти дуалізму») помітно, наскільки її теорія відрізняється від соссюрівської діалектичної.

Дж. Дьюї стверджував, що не слід розділяти теорію і практику. Теорія — це абстрактне уособлення безпосереднього досвіду, яка, у свою чергу, неодмінно повинна збагачувати досвід своєю інформацією. Усі представники ТЧВ були викладачами, вченими-практиками та емпіриками.

Нерідко американську філософію прагматизму ототожнюють з індивідуалізмом у негативному значенні цього поняття, а пошуки практичного змісту плутають з прагненням безпосереднього результату чи користі. Це можна пояснити поверховістю у розумінні основних засад цієї філософії.

Соціокультурне підґрунтя теорії читацького відгуку. Однією із основних проблем у вивченні будь-якої літератури є розуміння існуючих взаємин між цією літературою та соціальними умовами, в яких вона була створена. Літературознавство, як і література загалом, реагує на

домінантні тенденції свого часу і тісно пов'язане з морально-етичними переконаннями, соціальними, політичними та інтелектуальними чинниками тощо. У розділі «Наука і суть у післявоєнному світі» (мається на увазі Друга Світова війна) книги Р. В. Гортона і Г. В. Едвардза «Підґрунтя американської літературної думки» читаємо: «З цього моменту й надалі вже не можливо говорити про Сполучені Штати як про окрему національну сутність, а радше як про частину Західного світу, в якому після 1945 р. вони <...> стали лідерами і захисниками» [14, 447] та «страх, який охопив Західну цивілізацію після скидання першої атомної бомби у 1945 р. був не лише страхом за особисте виживання... Найсерйознішим наслідком атомного вибуху була шкода, яку він заподіяв нашому останньому «стовпу» віри — віри в науку» [Horton, R. W, 448]. Американці усвідомили, як саме наука може вплинути на життя суспільства в цілому та на окремого індивідуума зокрема. Відтепер наука і техніка стали не лише джерелом продукування благ (телефон, електрика, кіно тощо), а й чимось страшним та небезпечним, з неочікувано жахливими наслідками і впливами. Люди почали цікавитись наукою, відкривати для себе фізику, вищу математику, техніку, знайомитись з механізмами роботи звичайних побутових приладів, читати науково-популярну літературу. У літературознавстві США на авансцену вийшов новий сцієнтично-орієнтований літературно-критичний напрям — «нова критика» (New Criticism), прибічники якого застосовували при аналізі художніх текстів чіткі наукові принципи та правила.

Саме вибух у Хіросімі спричинив інтерес до теорії відносності швейцарського вченого Альберта Ейнштейна, яка була описана автором ще в 1905 р. у праці «Спеціальна теорія відносності». Їй не те щоб Ньютонівська фізика знецінилась відтоді, просто вона поступилася місцем лідера іншій, «новій» фізиці, котра руйнувала стереотипи і канони й стверджувала, що все відносно, а єдиною константою у Всесвіті є швидкість світла. За А. Ейнштейном, вже «не можливо казати про щось, що повинно існувати/бути/мати місце (курсив в оригіналі. — Л. А.), а лише про те, що можливе відносно часу та простору» [14, 457]. Тобто можна бути впевненим лише у тому, що нічого певного й незмінного не існує. А запуск СРСР у 1957 р. штучного супутника Землі був черговим викликом для США: точні науки в навчальних закладах стали майже «культовими», об'єктом найретельнішої уваги, стратегічним форпостом країни. Очевидно, що пропорційне зростання гуманітарних наук, мистецтва та культури за таких умов було неможливим.

У 1964 р. США з офіційною заявою (неофіційно ще у 1950-х роках) вступили в озброєний конфлікт у Південній Азії, яку вони називали В'єтнамською війною. Ця війна досі залишається «темною плямою»

в історії країни. Вторгнення американських військ на територію іншої країни з нібито миротворчою метою не залишило байдужою величезну кількість мирного населення США, які виступали проти насильства з антимілітаристськими лозунгами. Кожен американець мав змогу побачити усі жахи війни: бомбардування, численні жертви серед мирного населення і військових завдяки телебаченню, яке «принесло війну до кожного будинку і зародило сильні сумніви щодо нашої (американців. — Л. А.) ролі у всьому цьому» [14, 523]. Власне, 1960-ті роки асоціюються, з одного боку, з війною, «гонкою озброєнь», хвилею політичних убивств (президент Джон Ф. Кеннеді у 1963 р., лідер руху за громадянські права Мартін Лютер Кінг та політик Роберт Кеннеді у 1968 р.), численними заворушеннями у студентських кампусах, а з іншого — рухом гіпші, масовим захопленням дзен-буддизмом, прагненням миру.

Проте у той час існувало дещо навіть важливіше для американського суспільства, ніж війна у В'єтнамі, — активна боротьба меншин за досягнення рівності не лише *de iure*, але й *de facto*. Темношкірі американці вимагали рівних прав на освіту, працевлаштування, однакові права з білими на місця у транспорті тощо. До боротьби за свої права також долучилися іспано- і мексикано-американці, трохи згодом — «інші меншини: Спілка жінок, Об'єднання геїв, Ліга по захисту громадянських прав італо-американців» [14, 529] та інші, для яких важливо було довести суспільству свої власні особливі проблеми та потреби.

Також у 1960-х та ранніх 1970-х рр. відбувалися радикальні зміни у ставленні та життєвих орієнтирах молоді країни. Народжені одразу після Другої світової війни молоді громадяни країни «майже повністю заперечували ідеали й цілі їхніх батьків, активно створювали опір стилю життя старшого покоління, об'єднувалися — і часто у активні групи — з метою продемонструвати їхню недовіру таким традиційним цінностям як прогрес, освіта, матеріальний успіх і національна гордість» [14, 529]. Вони і стали так званими «гіпші» (*термін походить від сленгового слова «her», що означає «знати те, чого не знають інші»*), чи «дітьми квітів», які відстоювали свободу, кохання і повагу до людства. Було багато видів різноманітної діяльності «гіпші», але «спільним знаменником було їхнє відхилення від стандартних зразків поведінки» [14, 530]. Молоді люди прагнули, щоб їхні думки і діяльність були «неструктурованими» і «відкритими», і вони віддавали перевагу емоційному досвіду над інтелектуальним» [14, 531], цінуючи думки і переконання кожного члена суспільства. В системі освіти так само не було єдності: педагоги розділилися на два табори — консерваторів та радикалістів, які стверджували, що система освіти занадто жорстка, натомість має бути більш відкритою, релевантною, змінною, і студенти повинні мати більше прав

щодо вибору матеріалів та предметів для вивчення. Викладачі також перебували на лінії боротьби «конфліктуючих освітніх теорій» [14, 545].

У своїй книзі «Майбутній шок» («Future shock») американський письменник соціолог та футуролог Елвін Тоффлер у 1970 р. зазначив, що кожна особистість у майбутніх десятиліттях постане перед постійною проблемою вибору серед безлічі різноманітних альтернатив та необхідністю адаптуватися до нових ситуацій, які вражатимуть уяву. Власне, до цього їй повинна підготувати підростаюче покоління система освіти, зазнавши низку суттєвих змін. Саме ці зміни їй принесла в літературознавство США, а згодом і в систему освіти, теорія читацького відгуку, повставши проти «застарілих» методів і прийомів «нової критики».

Висновки. Філософія прагматизму заклала підґрунтя для розвитку «транзакційної» теорії Л. М. Розенблатт, «транзактного» психоаналітичного підходу Н. Н. Голланда, частково для рецептивної естетики Г. Р. Яуса; також знайшла свій подальший розвиток у таких поняттях, як «інтерпретаційні спільноти» Ст. Фіша та «інтерпретаційні конвенції» Дж. Каллера і Ст. Мелю; довела важливість персонального досвіду кожного читача у вільному процесі інтерпретації і формуванні смислу художнього твору.

Неправомірним було б твердження про безпосередній вплив наукових, соціокультурних і політичних факторів на розвиток американської теорії читацького відгуку, проте саме вони похитнули підвалини формалізму «нової критики» й сприяли зміні об'єктивної парадигми в літературознавстві США на суб'єктивну. Саме на важливості цієї зміни наполягав Д. Блейх [11].

ДЖЕРЕЛА

1. Вернадский В. И. — Архив РАН. — Ф. 518. — Оп. 7, № 48.
2. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен / Марія Зубрицька. — Львів : Літопис, 2004. — 352 с.
3. Козлов А. С. Литературоведение Англии и США XX века / А. С. Козлов. — М. : Московский Лицей, 2004. — 256 с.
4. Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Ю. І. Ковалів. — К. : Видавничий центр «Академія», 2007. — Т. 2. — 624 с.
5. Мельвиль Ю. К. Філософія Ч. С. Пирса / Ю. К. Мельвиль. — М., 1964. — 264 с.
6. Починок І. Б. Прагматизм: навч. посіб. / Ірина Борисівна Починок. — Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Чернівці : Рута, 2008. — 83 с.
7. Філософський словник / За ред. В. І. Шинарука. — 2. вид., доп. — К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. — 800 с.

8. Червінська О. В. Рецептвна поетика. Історична методологія та теоретичні засади / О. В. Червінська. — Чернівці : Рута, 2001. — 94 с.
9. Яус Ганс Роберт. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика / Г. Р. Яус; пер. з нім. Роксоляна Свято і Петро Тарашук. — К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2011. — 624 с.
10. American literature: The makers and the making (Vol. 4) / C. Brooks, R. W. B. Lewis, & R. P. Warren (Eds.), New York: St. Martin's Press, 1973. — pp.1803—2970.
11. Bleich, D. Subjective Criticism / David Bleich. — Baltimore: The John Hopkins University Press, 1981. — 309 p.
12. Davis Todd F, Womack Kenneth. Formalist Criticism and Reader-Response Theory/ Todd F. Davis, Kenneth Womack. — New York: Palgrave Macmillan, 2002. — 202 p.
13. Herber, H. L. Professional connections: Pioneers and contemporaries in reading. In R. R. Rudell, M. R. Ruddell, & H. Singer (Eds.), Theoretical models and processes of reading (4th ed.) — pp.1057—1092. — Newark, DE: International Reading Association, 1994.
14. Horton, Rod William. Backgrounds of American literary thought / Rod W. Horton [and] Herbert W. Edwards. — Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1974. — 630 p.
15. Reader-response criticism: From Formalism to Post-Structuralism / Jane P. Tompkins (Ed.). — Baltimore: John Hopkins University Press, 1980. — 275 p.
16. Rorty and his Critics / Brandom, R. B. (Ed.). Malden, Mass: Blackwell Publishers, 2000. — 325 p.

В статье проанализированы базисные принципы американской теории читательских реакций, выяснены философские, политические, социокультурные факторы ее зарождения и развития. Обнаружено тесную связь основных принципов философии прагматизма Ч. С. Пирса, В. Джемса, Дж. Дьюи с концепциями представителей американской теории читательских реакций. Также определены исторические, социальные, культурные, политические факторы, благодаря которым теория читательского отзыва возникла в конце 1960-х годов.

Ключевые слова: философия прагматизма, теория читательских реакций, литературоведение США, философские и социокультурные факторы.

The basic principles of the American Reader-response theory were analyzed and the philosophical, political, and socio-cultural backgrounds are revealed in the article. The close connection of basic principles of pragmatism with main Reader-response theory representatives' approaches is defined. The historical, social, cultural and political factors of Reader-response theory origin are determined.

Key words: philosophy of pragmatism, Reader-response theory, literary criticism of the USA, philosophical and socio-cultural factors.